

GALICIA NO PAÍS DAS ASOCIACIÓNS

Xan BOUZADA FERNÁNDEZ

Universidade de Vigo

Recóllense os datos relativos ás dimensións e características do asociacionismo en Galicia extraídos dos máis recentes estudos empíricos. Faise unha análise sociolóxica do fenómeno asociativo galego baixo a perspectiva teórica de contrastación entre os tipos ideais 'comunidade tradicional' e 'sociedade moderna'.

Quizais poida nalgúns aspectos resultar hoxe excesivamente simplista aquela tese que defendía a existencia dunha Galicia dual, rota por unha insalvable dicotomía entre tradición e modernidade, escindindo ó mundo rural do urbano ou á Galicia interior da costeira. Poida ser que este tipo de lectura esquemática de carácter típico-ideal non sexa máis que unha desas propostas que ó centran a súa atención no arbre dos tipos puros impídenos comprender o bosque das múltiples posibles mestizaxes¹. É moi probable que o que si hoxe prevaleza na situación social galega sexa un conxunto de peculiares encontros e desencontros entre ambos modelos e contextos. Mestizaxes xenuínas que van desde a irrupción e a superposición dos valores urbanos e modernos sobre dos rural-tradicionais, tanto coma no seu contrario, a habitual presenza de valores rurais e tradicionais albiscables tanto naqueles modos latentes coma nos expresos nos que se proxecta a organización social urbana. En todo caso, e respecto das hipotéticas dicotomías e tipoloxías expostas máis arriba, quédenos dito aquí que cando acudamos a elas farémolo máis coa intención de mellorar a nosa orientación nesta peculiar fraga nosa que co desexo formal de fomentar taxonomías empobrecedoras e reductoras da complexidade do real.

Coa vontade de iniciar esta aproximación a unha Galicia tan pouco coñecida coma é a Galicia das asociacións, coidamos útil o aportarmos aquí algúns datos de carácter xeral relativos ó país sobre do cal estamos a centrar a nosa reflexión.

1.- Neste sentido coincidimos con Sequeiros, J. L. (1993): O muro fendido. Vigo, Xerais. Aínda que coidamos que as interpretacións dicotómicas típico-ideais clásicas non se achán exentas de virtualidades para confirmarmos precisamente esa mesma complexidade, nese sentido vai en parte o noso traballo: Bouzada, X. (1995): "Elementos teóricos relativos al desarrollo comunitario local y a su práctica en la comunidad autónoma de Galicia". Revista PAPERS, 45, Barcelona (81-100).

En Galicia existen actualmente trescentos trece concellos dos cales douscentos cincuenta e cinco posúen unha poboación inferior ós dez mil habitantes e, de entre eles, cento setenta e catro non acadan os cinco mil habitantes. Xunto a este dato habería que engadir que o número de entidades de poboación acada nesta Comunidade Autónoma de perto de 2.700.000 habitantes a cifra de 32.000, das cales a súa práctica totalidade son aldeas ou pequenos núcleos rurais. Así mesmo en Galicia resalta o feito de que un tercio da súa poboación activa permanece ocupada no sector primario, mentres que no conxunto do estado este sector non serve de ocupación a máis dun sexto do total. Fronte a estes datos a Galicia das cidades acolle aproximadamente á metade do total da súa poboación, e nestas podemos ver hoxe como medra a porcentaxe daqueles que naceron e se desenvolven nun medio urbano. Se ben resulta certo que hoxe a Galicia das cidades mostra un maior pulo que a das aldeas, o certo é que a Galicia cidadina e os seus residentes viven inmersos nunha cultura que remite constantemente e dun xeito ou outro ó referente rural. A aldea latexa como un peculiar trasno entre o cemento das barriadas periféricas ou no dos novos ensanches ó xeito dun halo de ruralidade que vemos renovarse cíclicamente mercé ó rito fin semanal da visita á vella aldea que nutre corpo e espírito. Estes factores e todo o que deles deriva a nivel sociolóxico, é o que na nosa opinión resulta susceptible de ser resumido en todo un denso, complexo, e non exento de ambivalencias, "síndrome de arcaísmo"². Este síndrome resulta clave na historia recente de Galicia e axuda a entender á beira de fenómenos tales como os ciclos das loitas obreiras outros feitos tan peculiares e chisnados de tradicionalidade como poidan selo a problematizada readaptación do "ethos" predador mariñeiro na forma do contrabando e aínda do narcotráfico, ou mesmo no outro extremo proxectos da relevancia do legado cooperativo-patriarcal de Euloxio Gómez Franqueira concretado na empresa Coren de Ourense.

Esta peculiar ubicación espacio-temporal do galego fainos evocar o estereotipo que caricaturiza a súa indefinición paradigmática ó situalo indeciso no descansino da escaleira da historia moderna. Esta proclividade a aferrarse á neutralidade incruenta das fronteiras non se trataría de ningunha predisposición derivada da súa particular idiosincrasia senon que, e sobre de todo, emanaría de rasgos moito máis concretos como a perifericidade e a tardanza respecto do seu contorno na experimentación do proceso modernizador.

O país galego tense distinguido por conxugar a un certo destempo, e polo tanto en circunstancias bastante xenuínas, a razón que guiou o diálogo entre aqueles dous tipos sociais que a socioloxía nacente denominou como etapas e/ou modelos comunitarios fronte ós societarios. Neste sentido un país como o galego no cal se ten mantido cun peso considerable a vella estrutura configura-

2.- Sobre deste concepto na súa relación cos hábitos e prácticas culturais existe máis información en Bouzada, X. e Santos Castroviejo, I. (1994): *As necesidades no desenvolvemento social de Galicia*. Pontevedra. Unipiro Editorial.

da por unha atomizada diversidade de microcomunidades non vai mostrar un excesivo celo para se apuntar ós procesos de anovación asociacional. As heteroxeneidades asociativas van ir emerxendo dun xeito gradual e selectivo tanto a nivel territorial coma histórico. Non obstante cómpre dicir que malia o feito de que as asociacións tenden a mostrar unha vocación urbana e moderna isto non significa que as comunidades tradicionais carezan totalmente deste tipo de institucións, aínda que sí é mester recoñecer o feito de que nelas estas adoitan presentar unhas características específicas, tal e como veremos acontece no caso das denominadas "Xuntas de montes en man común".

A grandes rasgos podemos dicir que nos contextos comunitarios de tipo tradicional a especificidade sociolóxica deste modelo fai que as formas de prestixio e autoridade aparezan pouco diversificadas e que as funcións do liderato local tendan a reflexarse en fórmulas de mediación de tipo caciquil que responden a unha lóxica maximizadora que tenta concentrar nun ou en poucos axentes o poder sempre escaso que é susceptible de ser mobilizado desde a comunidade local tradicional. Neste senso o poder de tipo caciquil, e con independencia da maior ou menor bonhomía do suxeito que o desempeña, xurde como unha estrutura de representación natural para as sociedades de tipo tradicional. Obviamente o xeito de desenvolver a súa función non é idéntico se este xurde coma un mediador procurado polo poder que se aparece coma un representante das inxedanzas e expectativas da comunidade. Sen dúbida, e nese contexto, o cacique-mediador pode optar por exercer con rigor e fidelidade ós seus representados ou ben pode preferir darlles as costas arrebatado polo oropel e deslumbrao polo poder daqueles cos que podería agardarse se enfrontase a medir as súas forzas. A sociedade tradicional comunitaria e un asociacionismo rico e diversificado tenderán a evidenciárenos polo tanto coma dous feitos distantes e en certo modo incompatibles.

Os rasgos intensos que definen a especificidade da situación galega dan lugar mesmo ó feito de que aqueles diagnósticos conxunturais de síntese elaborados para explicar a actual xeira do asociacionismo e os movementos sociais a nivel do estado español, partindo dos cambios xerais producidos no contexto occidental, poidan posuír unha capacidade explicativa so parcial para comprendermos unha posición peculiar tal coma a nosa signada sempre pola súa condición arcaizante. Por atopármonos nesa posición na periferia social e económica do occidente europeo podemos afirmar que a lúcida hipótese bipolar proposta polo sociólogo español Luis E. Alonso³ só pode resultar parcialmente útil para podermos interpretar a nosa actual situación. Desde logo e a nivel dos nosos movementos sociais a fase de construción identitaria é unha etapa en

3.- Alonso, L. E. (1993): "La reconstrucción de las señas de identidad de los nuevos movimientos sociales", Documentación Social, 90, Madrid (9-25), v. en particular p. 18 e ss.

obvia evolución expansiva mentres que o labor de loita pola reposición da aldridade negada a outros colectivos por unha sociedade dualizadora aféctanos só parcialmente dado que a discriminación periférica do país fai que non sexa este un lugar de preferencia para ningún tipo de inmigración. O retraso e a mesura que caracterizou á recepción dos beneficios potencialmente colonizadores do estado do benestar quizais non desen tempo a que o proceso mostrase as súas perversións, e probablemente aquí mantense constante unha rutina máis ben lineal e progresiva no descubrimento e na reivindicación dun espacio público participativo. Sen dúbida tamén son importantes as coincidencias entre a nosa situación particular e a xeral na medida na que os fluxos de criticismo radicalizado que seminalmente emerxían nalgunha das nosas periferias urbanas hai algúns anos semellan ter dado paso hoxe máis ben a novas preocupacións caracterizadas pola procura dunha maior democratización e unha xeralizada chamada á solidariedade.

Tras estas consideracións iniciais chamadas a orientar e a contextualizar unha reflexión sobre do asociacionismo nun país como Galicia, temos necesariamente que facer fincapé no descoñecemento existente hoxe entre nós, coma no conxunto do estado, do feito asociativo. A conclusión de Rafael Prieto Lacaci nun traballo publicado hai xa algúns anos⁴ de que o estudio da participación asociativa de xoves e adultos era algo que estaba por facer, segue a ser aínda hoxe unha apreciación certa. Se no caso español as taxas e os indicadores relativos á vida asociativa non resultan excesivamente fiables, en ámbitos coma o francés no que existe unha maior contrastación dos datos tense constatado que anualmente chéganse a crear en torno a corenta mil asociacións novas⁵, que existen ó redor de medio millón deste tipo de entidades, ademais do feito de que unha persoa de cada tres soe ser membro adherente de algunha delas. Todos estes datos, certamente difíciles de extrapolar a España, resultan sen dúbida impensables nun contexto de cidadanía tan concreto coma o galego. Moi lonxe se atopa a sociedade galega de dispor das aproximadas vinteseis mil asociacións que lle corresponderían de aplicar unha proporcionalidade semellante á francesa, así como dunha taxa de nacemento anual que acadase as dúas mil asociacións novas cada ano. Do mesmo xeito lonxe nos atopamos tamén da posibilidade de que un de cada tres dos nosos cidadáns se adhira formalmente a unha asociación.

4.- Prieto Lacaci, R. (1985): La participación social y política de los jóvenes. Madrid. Ministerio de Cultura. P. 76.

5.- Poujol, G. (1983): "La dynamique social des associations", Cahiers de L'animation, 39, Paris; (1989): Profession: animateur. Toulouse. Privat. Passaris, S. y Raffi, G. (1984): Les associations. Paris. La Decouverte. Sue, R. (1987): "Pour que l'avenir leur donne raison" Cahiers de l'animation, 61-61, Paris (307-312).

CADRO 1
NIVEL DE ACTIVIDADE ASOCIATIVA

ASOCIACIÓNS	Nunca	Algunhas veces	Con frecuencia
Deport/recreativas	87.4	11.6	1.0
Políticas/sindicais	95.88	3.78	0.5
Relixio/benéficas	95.7	3.9	0.4
Culturais	90.3	5.3	4.4
Veciñais	89.7	7.5	2.8

FONTE: Mapa Cultural de Galicia.

Dacordo cunha recente enquisa realizada no marco do Mapa Cultural de Galicia⁶ a porcentaxe de poboación adulta galega que di atender a prácticas asociativas dalgún tipo non resulta excesivamente relevante. Pola contra resulta altísima a porcentaxe de persoas que din non ter participado nunca nunha actividade de tipo asociativo de ningún xénero.

Sen detérmonos a establecer valoracións sobre das asociacións de tipo político e sindical, dos numerosos clubs e entidades deportivas, así como sobre dos grupos de carácter relixioso por mor da súa especificidade e complexidade, podemos considerar que os agrupamentos asociativos de maior calado actualmente existentes no país son, e por esta orde, as Xuntas de Montes, habitualmente parroquiais, as asociacións de veciños, as entidades culturais socioculturais e finalmente os grupos e colectivos ecoloxistas. Difícil, senón imposible, resulta aportar datos fiables sobre o volume preciso acadado polos colectivos deste tipo que disfrutan dun funcionamento regular. A relativa diversidade de situacións concretas que confrontan as Xuntas de Montes fai que atopándose recoñecidas como comunidades veciñais locais propietarias de montes un número superior ás dúas mil cincocentas resulte bastante inferior a cifra efectiva daquelas que manteñen un ritmo estable de actividade. De entre as comunidades de montes veciñais existentes, un 52% destas son xestionadas directamente por elas mesmas, séndoo as restantes desde a Administración Forestal Autonómica. Así mesmo, e de acordo cos datos difundidos pola Asociación Forestal de Galicia estímase que o número de persoas que son actualmente membros dunha comunidade de montes veciñais en man común sitúase en torno ás duacentas setenta mil.

6.- As referencias ó Mapa Cultural que facemos neste artigo remiten á parte III deste, obra de Pintos, J. L. e outros, así como á parte II elaborada por Requejo, A. e outros. Ámbolos dous traballos foron promovidos pola Dirección Xeral de Cultura de la Xunta de Galicia e realizados en 1990.

CADRO 2
ESTIMACIÓN DO NÚMERO DE MEMBROS DE COMUNIDADES
DE MONTES VECIÑAIS EN MAN COMÚN

Provincias	Nº de comuneiros	%
Coruña	25.970	9.8
Lugo	58.830	22.2
Ourense	80.826	30.4
Pontevedra	99.641	37.6
Total Galicia	265.267	100

FONTE: A.F.de Galicia.

Estas entidades teñen xurdido para dar soporte xurídico ó feito de que a propiedade veciñal representa en Galicia ó 22% das terras productivas, e máis concretamente o feito de que de 1.879.892 has. de monte existentes en Galicia o 32.9% sexa de propiedade veciñal. Conviría tamén consignar que entre as comunidades de montes aquelas situadas na proximidade de núcleos de poboación con economía diversificada e cun certo nivel de renda están a empezar a cuidalos e a aproveitalos debidamente, mentres que aquelas sitas en áreas rurais e con poboación envellecida manteñen habitualmente os seus montes en situación de abandono. A Galicia tradicional dos montes en man común semellaría un exemplo daqueles modelos inerciais de cooperación mecánicos que resultan refractarios ás virtualidades potenciadoras dos fluxos organizativos e racionalizadores propios da modernidade.

As asociacións veciñais teñen en Galicia unha vocación marcadamente urbana e soen emerxer nas periferias barriais e parroquiais das cidades de maior tamaño. As entidades deste tipo que contan cunha vida relativamente activa poden chegar a acadar en Galicia unha cifra achegada ás oitocentas. O coñecemento que actualmente posuímos das asociacións veciñais é parcial e limitado.

No caso concreto da cidade de Vigo vimos de rematar un estudio sobre a situación e perspectivas do movemento asociativo veciñal no cal apúntanse entre outros algúns dos rasgos definidores da súa imaxe entre a poboación en xeral. Nese estudio e ante a pregunta formulada sobre en que casos e para que asuntos recorrería ó abeiro da asociación veciñal da súa zona, o 51% contestou que o faría para reivindicar a creación de novos servicios e equipamentos. Un 54% para conseguir que se promovesen actividades festivas e lúdicas, un 23% en demanda de actividades formativas e culturais, mentres que un 18% declaraba que o faría para canalizar ó seu traveso a resolución de asuntos administrativos co municipio.

O número de asociacións de tipo cultural e sociocultural razoablemente activas pode superar lixeiramente hoxe en Galicia a cifra de mil entidades. Estas

agrupacións teñen sido as únicas que foron estudiasdas cun certo detenemento ó ter contado cun apartado específico dos tres nos que quedou dividido o Mapa Cultural de Galicia realizado durante os anos 1989-1990.

A segunda fase do citado Mapa Cultural, tras estimar a existencia en Galicia de 1.088 asociacións de tipo cultural recabou datos de 258 delas ó traveso dunha enquisa en virtude da cal se puxeron en evidencia diversos aspectos relativos á súa tipoloxía e problemática. Nese censo base de asociacións e entidades, unha grande parte delas socioculturais, comprobouse a existencia simultánea de asociacións, sociedades, círculos, agrupacións, clubs, centros, teleclubs, vocalías de cultura doutras entidades maiores, patronatos, fundacións, ateneos, orfeóns, liceos, casinos ou sociedades filarmónicas.

Entre aquelas que contestaron á enquisa prevalecían as de ámbito municipal (38%) ou parroquial (27%), e de entre elas o 69 % dispoñían dun local de uso propio. A maioría contaba cunha cifra de socios oscilante entre as cen e as cincocentas persoas. As actividades máis frecuentes resultaron ser as culturais (38%), as recreativas (24%) e as de tipo deportivo (19%). Case a metade destas entidades contaban con presupostos anuais superiores ás cincocentas mil pesetas, ademais de dispor un 77% delas dunha contabilidade regulada. Asímesmo habería que indicar que en torno ó 76% declaraba non pertencer a ningunha rede asociativa, así como que na maioría delas era un grupo reducido e activo o encargado de dinamizalas, xunta cunha maioría de asociados cun nivel de participación que resultaba ser habitualmente medio ou baixo. En relación cos problemas e limitacións ás que se ven sometidas habería que engadir que na metade dos casos estas entidades posuían locais con tamaño inferior ós cen metros cadrados ou que o 44% delas non dispoñía de recursos de apoio para a realización das súas actividades. Ó preguntarlles cales eran os seus problemas fundamentais éstas sinalaron a carencia de recursos económicos (44%), a falla de recursos materiais e persoais (28%), e o reducido apoio institucional do que declaraban disfrutar (13.8). Resulta así mesmo significativo o feito de que a práctica totalidade das asociacións considerase conveniente contar co apoio de profesionais para o mellor desenvolvemento das súas actividades.

As máis recentes e xoves destas agrupacións son sen dúbida as de tipo ecoloxista que poderían acadar entre nós unha cifra achegada ás cento cincuenta e que contarían cun núcleo aproximado de cincuenta delas particularmente activas. Estas entidades chegan a cristalizar fórmulas asociativas diferenciadas que poden ir desde as agrupacións cunha clara vocación activista en defensa do medio ecolóxico (Luita verde, Adegas, etc) ata aquelas que como a Sociedade Galega de Historia Natural optan por facer compatible ese obxectivo cun decantado interese científico por ampliar o coñecemento do medio. Os grupos ecoloxistas, do mesmo xeito que as restantes asociacións, resultan bastante irregulares en canto ó seu número de membros, prevalecendo entre eles aqueles que sitúan entre os cincuenta e os cen a súa cifra de adherentes. En relación ó

seu "asociado tipo" éste soe ser maioritariamente novo, cun nivel cultural medio-alto e cunha procedencia de clase media.

As tipoloxías dicotómicas que distinguen entre comunidade e sociedade ou entre sociedades de solidariedade mecánica fronte a aquelas de solidariedade orgánica⁷, resultan en principio útiles para reflexionar teóricamente sobre o feito asociativo como fenómeno sociolóxico na sociedade galega actual. A súa utilidade evidénciase non só no achegamento ó fenómeno desde unha perspectiva macrosociolóxica, senón tamén cando nos detemos a observar as específicas dinámicas grupais e as decisións actoriais desde as cales os procesos asociacionais se van configurando. O ámbito asociacional resulta una atalaia privilexiada, ó traveso da análise das súas conflictividades e problemáticas, para a observación das posibles tensións, transicións e mestizaxes susceptibles de establecerse entre ambos modelos nun país coma o noso no cal o peso cultural do imaxinario tradicional asume con frecuencia tintes de condición antropolóxica. Desde esta perspectiva poden ser lidas moitas das tensións e actitudes dalgúns líderes sociais sobre todo en contextos da periferia rural das nosas cidades, ou fenómenos de tipo asociativo coma o xa citado modelo COREN fundamentado nun peculiar compromiso entre tradición e modernidade ou mesmo a complexa elucidación de sustrato cultural e anovación mercantil que aflora nun fenómeno asociativo-económico de vocación promotora internacional como a Semana Verde de Silleda. Este tipo de experiencias de transición que comentamos e que poderían ser considerablemente multiplicadas teñen botado as súas raiceiras nun modelo tradicional de tipo *Gemeinschaft* solidario mecánico no cal as asociacións, substituídas pola asemblea espontánea na encrucillada dos camiños e/ou pola decisión neopatriarcal do cacique mediador, eran tendencialmente evitadas por resultar estruturas percibidas como redundantes en ámbitos de forte homoxeneidade social. Por derivación deste modelo e en contornos evolucionados territorial e socialmente teñen xurdido tipos comunitarios de necesidade como os detectados pola socioloxía urbana dos anos cincuenta e sesenta nos suburbios de inmigración obreira⁸. No novo territorio da urbe da eclosión industrial xurdiron asociacións de forte contido reivindicativo enfocadas cara a resolución pragmática das que se percibían como necesidades sociais prioritarias, e a miúdo amparadas por un halo simbólico e grupal con ecos na milenaria e complexa comunidade perdida.

Cumpriría establecer aquí unha breve disgresión sobre algunhas das transformacións microsociolóxicas que se están a poñer en evidencia no entramado

7.- Tönnies, F. (1979): *Comunidad y asociación*. Barcelona, Península. Durkheim, E. (1982): *De la división del trabajo social*. Madrid, Akal.

8.- Neste sentido a socioloxía inglesa resulta paradigmática e como exemplo deste tipo de traballos pode citarse o de Young, M. y Willmott, P. (1957): *Family and Kinship in East London*. Londres, Penguin Books. Asemade e respecto do caso español máis serodio. V. Rodríguez Villasante, T. (1984): *Comunidades locales*. Madrid, I.E.A.L.

organizacional das asociacións cívicas e que nun contexto de crecente individuación e de progresivos niveis de adaptación educacional dos cidadáns ós modelos e rutinas institucionais dominantes dá lugar a que a cultura asociativa con fronte hoxe unha serie de novos desafíos que quizais nalgunha das súas liñas esenciais serían susceptibles de se resumir nos seguintes puntos: 1) o tránsito establecible entre unha xeira de novas conquistas a outra máis conformada á preservación do xa acadado; 2) A constatación de que o actual momento se caracteriza pola emerxencia de novos individuos e novos actores sociais investidos de novas capacidades e novas potencialidades e finalmente, 3) A inexorable consecuencia dos dous puntos anteriores relativa á evidencia de que os novos tempos non fan senón presentar novos desafíos.

Sen dúbida ó longo do proceso de modernización, en virtude do cal resultado posible o tránsito cara ós actuais modelos de socialidade complexa, o movemento asociativo xogou un papel fundamental simultaneamente como proxección e como promotor do tránsito. O poder fundante das asociacións como mecanismos de vertebración da sociedade nacente foi anunciado tanto por Durkheim, quen reclamou a atención debida para unhas "institucións intermedias" que estarían chamadas a poñer en contacto ó individuo co estado, como por Max Weber quen desde unha percepción do concepto de asociación de longo alcance percibiunas como entidades xenuinamente amparadoras do modelo de racionalidade dirixida á obtención de fins específicos.

Pola súa parte Robert MacIver, o autor que co seu clásico "Community" abriu camiño á socioloxía da comunidade, propón que entendamos ás asociacións como un recurso organizador e vertebrador da comunidade ó mesmo tempo que como un órgano vivo desta. Esta dupla perspectiva sintética coincide nunha grande medida coa dos dous autores clásicos por excelencia. A interpretación do feito asociativo como un recurso social integrador vai manter un razoable nivel de vixencia entre os cultivadores da socioloxía da comunidade. Nese sentido as asociacións poderían servir simultaneamente para organizar e mesmo para resolver os antagonismos propios dun colectivo comunitario. En propostas teóricas posteriores de maior alento crítico e que poden ir desde Wright Mills ata máis recentemente Alain Touraine tense tendido a considerar ás asociacións como entidades posibilitadoras da expresión de grupos relegados, e mesmo en opinión do mestre francés estas poderían actuar tamén a modo de peculiares "vectores de anovamento". Considera Touraine que o movemento social ó nacer "por contraste" emerxe como unha forza alternativa que cobra o seu pleno sentido cando da feito negociables as súas novas propostas⁹. Sobre os límites da capacidade de anovación e cambio propia ós movementos asociativos ten vido debatindo ó longo dos últimos anos a socioloxía cultural

9.- Touraine, A. (1993): "Découvrir les mouvements sociaux" en Chazel, F. (Dr.) Action collective et mouvements sociaux (pp. 17-36) Paris, PUF.

francesa apuntando algúns riscos inherentes a unha percepción unilateralmente benéfica da súa incidencia social. Tense chamado a atención sobre o feito de que de entre os seus efectos se atope máis ben o logro de maquillaxes intrascendentes máis que a consecución de cambios efectivos no sistema. Para algúns estas non farían senón actuar como estruturas pioneiras preparando e facilitando o camiño, actuando mesmo como orientadoras do propio sistema social¹⁰. Exercendo, por unha banda, como vectores de anovamento tal e como propoñen Agulhon ou Touraine, pero tamén como reconece Passaris estas ó exercer como entidades que informan ó poder veríanse compelidas á ambigüidade. Tal e como afirma Rioux: as asociacións opóñense e participan, prestan servizos e defenden ideais, relevan a un sector público declinante e introducen contrapoderes enarbolando o seu ideal de liberdade civil e de emancipación, ó cabo, a ambivalencia. Para Genevieve Poujol, remedando o diagnóstico que facía Bourdieu sobre da fotografía como "arte medio", trataríase máis ben dunhas estruturas de "poder medio", máis que doutra cousa. Unhas entidades en todo caso investidas dun poder que Passaris sintetizou en tres eixos: poder de convocatoria, poder de influencia e poder, en fin, de anovamento e experimentación sociais. E quizais máis achegadas, como reconecía recentemente Touraine, á presión institucional que ó movemento social¹¹.

A condición ambivalente das asociacións determina tódalas súas relacións sociais que son nunha gran medida relacións de poder e co poder. O xuízo optimista de Tocqueville que as consideraba como escolas de democracia, tense visto redimensionado xa que non só de democracia resultaron ser escola, senón tamén e moito, de poder, tal como convincentemente nos propoñía G. Poujol nun artigo xa citado. Dacordo cos sociólogos de Toulouse, Bages, Nevers e Benaïou, estas evidenciaríanse como encrucilladas cardinais non só nin fundamentalmente contra o poder, senón tamén polo poder, alomenos local. E se Moulinier constata o constante achegamento das asociacións cara ó poder, en particular cara ó municipal, Solange Passaris, confirma como tamén o poder mesmo soe ir cara elas. O poder político nas súas diversas formas tende a ir ó seu encontro malia o feito de que este nunca é quen de superar de xeito definitivo os seus temores, eludir suspicacias nin disolver esa peculiar gasa tecida de mutuas fobias que frecuentemente separa ós uns dos outros. Cómpre, non obstante, dicir, chegados a este punto, que M. Bozon nun relativamente recente estudo sobre a comunidade francesa de "Villefranche" mantiña unha proposta de análise diferente que pode evidenciar senón cambios de tendencia, si polo

10.- Agulhon, M. y Bodiquel, M. (1981): *les associations ou village*. Le Paradou. Hubert Nyssen.
 Rioux, J. P. (1984) "Structures de sociabilité et pouvoir" *Les Cahiers de L'animation*, 46, París; 3-11.
 Poujol, G. (1983) "La dynamique social des associations" *Les Cahiers de L'animation*, 39, París.
 Bruneau, Ch. (1986): "Associations et pouvoir public" *Les Cahiers de L'animation*, 55, París; 5-19.

11.- Touraine, A. (1993): Páx. 33.

menos posibilidades alternativas diferentes, ó defender que as lóxicas que guían ó poder e as lóxicas que serven de soporte ó mundo asociativo resultarían ser na súa opinión cualitativamente distintas, esto alomenos, sucedería así nunha democracia co nivel de desenvolvemento da francesa¹². Quizais esta reformulación diferenciadora poida favorecer hoxe fluxos que recomendan, mesmo entre nós, a devolución á cidadanía dalgúns servizos no seu momento forzosamente institucionalizados¹³.

Outro dos aspectos sociolóxicos que máis interesaron na análise das asociacións ten sido o da relación entre niveis de asociacionismo e clase social. Xa en autores clásicos da socioloxía da comunidade como Williams, Willmott ou Warner¹⁴ facíase fincapé na relativa distancia que as clases populares establecían respecto das estruturas asociativas, como estas conectaban sobre todo coas clases medias e de que xeito estas soían actuar como eficaces filtros sociais reprodutores e amparadores das xerarquías existentes. Dentro da cultura sociolóxica francófona vemos como Albert Meister ou máis recentemente o profesor suízo Paul Beaud teñen confirmado tamén a constatación anglosaxona. En opinión de R. Pahl a explicación desta diferente sensibilidade asociativa atoparíase no feito de que a relación cultural e simbólica co tempo dun e outro grupo social non sempre é a mesma. Uns, ó entender o futuro como un produto susceptible de preverse e anticiparse, son quen de elaborar unha estratexia que o moldee, as outras ó crer máis na sorte e no azar tenden a rexeitar o manexo de estratexias como algo artificioso. Para uns grupos o seu universo social xira en torno á familia e ás institucións primarias, ás redes locais, para os outros as asociacións serven de apoio para despregues relacionais e de imaxe máis ambiciosos ó servizo da súa proxección social ou profesional. Como recoñece Keller, as clases medias tenden a se asociar formalmente, mentres que as populares soen facelo dun xeito máis informal. Para o mestre francés e gran coñecedor da cultura obreira, Michel Verret, os obreiros e as clases populares cando se inseren no universo asociativo faríano máis ben para verse cos seus iguais que co afán de se facer ver. Pola súa parte e en referencia a un estudio realiza-

12.- Moulinier, P. (1987) "Les pages blanches de la recherche sur les associations" Les Cahiers de L'animation, 61-62, París; 107-116. Bages, R.; Benayoun, C. y Nevers, J. Y. (1980) "Dispositifs associatifs et hegemonie locale" Archives de l'O.C.S., vol. III, París C.N.R.S.; 71-79. Bozon, M. (1984): Vie quotidienne et rapports sociaux dans une petite ville de province. Lyon, Presses Universitaires de Lyon. V. en particular p. 217.

13.- Nesta liña, v. Puig, T. (1988): Animación sociocultural, cultura y territorio. Madrid. Popular.

14.- Williams, W. M. (1956): The sociology of an English Village. Londres. Routledge and Kegan Paul. Warner, W. Ll. (1963): Yankee City. Yale. Yale University Press. Willmott, P. (1963): The Evolution of a Community. A study of Dagenham after forty years. Londres. Routledge and Kegan Paul. Obras citadas a continuación son as de Meister, A. (1974): La participation dans les associations. Paris. Editions Ouvrières. Beaud, P. (1984): La société de la connivence. Medias, mediations et classes sociales. Paris. Aubier Montaigne. Pahl, R. (1970): Patterns of Urban Life. Londres, Longmans. Keller, S. (1975): El vecindario urbano. Madrid, s. XXI. Verret, M. (1988): La culture ouvrière. Saint-Sebastien. ACL.

do no contexto do estado español, Victor Urrutia¹⁵, tennos mostrado como dentro do movemento asociativo veciñal de Bilbao os líderes do movemento tendían a posuír uns niveis superiores en educación e ingresos e a pertencer a clases sociais máis elevadas que as das bases, así como o feito de que nas asociacións soían prevalecer os estratos medios. Neste aspecto permítasenos establecer aquí cunha breve cala a constatación de que nun país coma o noso que se distingue polo fráxil desenvolvemento das culturas urbanas de clase media a desvantaxe estrutural respecto das potencialidades asociativas non necesita acentuarse co recordo doutra desvantaxe histórica como o ten sido, e practicamente desde a decimonónica Lei Moyano ata os últimos anos oitenta, a do retraso comparativo do seu proceso escolarizador respecto ó doutras áreas do estado.

Entre as claves que guían o funcionamento dos procesos asociativos podemos comprobar como se mesturan lóxicas que remiten tanto a imaxinarios valorativos propios da comunidade mítica e mecánica, á comunidade de necesidade, a agrupacións establecidas sobre vínculos baseados en decisións de liberdade ou a aspectos nos que ambas se vinculan e entrecruzan, así como mesmo a conductas concretas que resultan explicables tanto desde un individualismo utilitarista como desde un individualismo de carácter expresivo¹⁶. Poida que nunha grande medida por mor disto as asociacións van evidenciarse como encrucilladas de cambio nas cales emerxen e se manifestan tanto escisións e tensións tipolóxicas de carácter social, como diferentes modos de encontro entre o comunitario e o asociativo ou entre o instrumental e o expresivo. Se tal como temos visto a agrupación asociativa desempeña entre as clases populares funcións expresivas, de socialidade e relacionais, en ocasións tamén nestes mesmos medios o grupo organizado emerxe con vocación finalista e instrumental ou reivindicativa guiado por un afán de resolución de exixencias de necesidade colectivamente percibidas. Pero non só é isto certo en ambientes e agrupacións de carácter popular tamén, e poida que sobre de todo, séxao para moitas entidades asociativas propias dos segmentos sociais máis altos como acontece no caso paradigmático e algo opaco dos clubs rotarios ou no dos máis modestos e transparentes clubs de leóns para os cales a entidade é susceptible de poder servir, baixo a aparencia da iniciativa filántropica e benéfica, para tecer unha sutil malla posibilitadora de delicadas estratexias individuais dirixidas a promover e a potenciar os activos de capital social dos seus membros.

De todo iso vai derivar a constatada densidade e complexidade do feito asociativo. Inexorable resulta unha lectura que, máis alá das cifras que habitualmente nos aportan os estudos cuantitativos, nos dea permitido unha percepción complexa e nunha grande medida paradóxica dun fenómeno como este

15.- Urrutia, V. (1985): El movimiento vecinal en el área metropolitana de Bilbao. Oñati. I.V.O.P., páxs. 215-248.

16.- Bellah, R. N. y otros (1989): Hábitos del corazón. Madrid, Alianza, páxs. 189 e ss.

que tra-la aparente obxectividade do dato das taxas de asociacionismo agacha o feito frecuente de que individuos de procedencias heteroxéneas se lles adhiran por motivos diferentes cando non netamente diverxentes. A partir do feito indudable da complexa articulación existente no mundo asociativo tanto a nivel dos modelos de referencia agrupacional e comunitaria como das motivacións expresivas e instrumentais ou, por utilizar unha linguaxe máis recente, materialistas ou postmaterialistas¹⁷ e a modo de conclusión desta aproximación a esa case descoñecida que é a Galicia das asociacións tentaremos un avance de tipoloxías asociativas que dalgunha maneira permitan estreitar o noso achegamento á realidade asociativa galega desde o dobre marco teórico que temos vido establecendo nas nosas análises precedentes.

CADRO 3
RASGOS DEFINIDORES DAS ENTIDADES ASOCIATIVAS GALEGAS

Tipo	Entidades Comunitarias Tradicionais	Entidades Comunitario Asociativas	Entidades Asociativas Intermedias	Entidades Asociativas Post-mat.
Denominación	Comunidades de montes	Asocs Veciñais	Asocs Cult e S-C ¹⁸	Asocs ecoloxs
Ambito de ubicación preferente	Rural	Periferias Urbanas	Cidades e pobos	Cidades, pobos e comarcas
Obxectivo Asociacional	Xestión Patrimonio Comunitario	Reivindic. Sociais e S-C.	Cultura e S-C.	Defensa Ecolóxica
Clase de Adherente	Labregos e clases pop.	Clases pop. e medias	Clases medias e pop.	Clases medias
Nivel de organización	En xeral baixo	Medio	Medio-alto	Alto
Cifra de Asoc. existentes.	2.600	800	1000	150

SUMMARY: We put forth the information relevant to the dimensions and characteristics of Associationism in Galicia according to the most recent empirical studies. Sociological analysis is carried out on the Galician Associative movement from the theoretical perspective of the contrast between the ideal type of "traditional community" and "modern company".

17.- Inglehart, R. (1991): El cambio cultural en las sociedades industriales avanzadas. Madrid, CIS.

18.- Socio-culturais.

PROGRAMA DE FORMACION DE CADROS DE XESTIÓN DA ECONOMÍA SOCIAL

Ofrecemos 7 liñas de actuación:

- 1.- DISTINGUI-LO COOPERATIVISMO.
DISTINGUI-LA ECONOMÍA SOCIAL.**
- 2.- EXERCE-LA AUTOXESTIÓN.**
- 3.- PROMOVE-LAS RELACIÓNS SOCIETARIAS.**
- 4.- MELLORA-LA CAPACIDADE PROFESIONAL E DE
XESTÓN EMPRESARIAL.**
- 5.- EXERCE-LA INTERCOOPERACIÓN.**
- 6.- ANALIZA-LA ORGANIZACIÓN E FUNCIONAMIENTO
DA COOPERATIVA FORMULACIÓN ESTRATÉXICA.**
- 7.- CURSO AVANZADO DE FORMACIÓN DE CADROS
DE XESTIÓN DE EMPRESAS DA ECONOMÍA
SOCIAL**

Cada programa poderá ser desenvolvido na EU EE de Vigo ou ben en calquera outro local axeitado que aporten os interesados.

Tódolos cursos serán valorados segundo un cuestionario de seguimento. Sobre as bases destes cuestionarios levarase a cabo unha readaptación do programa formativo.

O seguimento do curso será recoñecido mediante o oportuno Diploma acreditativo.

ASOCIACIÓN PARA A ECONOMÍA SOCIAL
EU EE - Universidade de Vigo
Consellería de Traballo

Apdo. 5.172 de Vigo - Teléf. (986) 81 37 07 - (986) Fax 81 37 46